

Kanavelićev dramski prvijenac konačno pred čitateljima

HRVOJKA MIHANOVIĆ-SALOPEK – VINICIJE B. LUPIS,
Doprinos Petra Kanavelića hrvatskoj pasionskoj baštini,
Ogranak Matice hrvatske Split, Split, 2009.

Pred nama je knjiga *Doprinos Petra Kanavelića hrvatskoj pasionskoj baštini* Hrvojke Mihanović-Salopek i Vinicija B. Lupisa (Ogranak Matice hrvatske Split, 2009.) u kojoj se prvi put objavljuje, a usto i znanstveno analizira Kanavelićev dramski spjev *Muka Gospodina našega Jezusa Isukarsta*. Knjiga donosi prijepis teksta Kanavelićeva dramskoga prvijenc, a izvedenoga na rodnoj Korčuli 1663., prema pretpostavkama i 1678. godine, koji je do ovoga izdanja ostao u različitim rukopisnim prijepisima.

Danas nemamo sačuvan Kanavelićev autograf *Muke Gospodina našega Jezusa Isukarsta* pa, iako djelo nije nikada tiskano, zbog svoje omiljenosti sačuvano je u čak dvanaest prijepisa. Autori knjige odlučili su se objaviti tzv. Šipanski ili Ferićev rukopis koji je Vinicije B. Lupis pronašao u Župnome uredu sv. Stjepana na otoku Šipanu, a izradio ga je potkraj XVIII. stoljeća dubrovački kanonik, pjesnik i latinist Đuro Ferić za dubrovačkoga bibliofila i prevoditelja Ivana Ksavera Altestija. Autori smatraju da je navedeni prijepis najprikladniji za precizno odčitavanje Kanavelićeva djela zbog svoje cjelovitosti, grafijske jasnoće i preglednosti, stručnosti u prepisivačkom radu te cjelovitoga unosa didaskalija koje su u ostalim prijepisima ili nedovoljno čitljive ili u pojedinim čak reducirane i izostavljene, što onemogućuje ključni pristup obilježjima Kanavelićeva scenskog izražaja. Još su jedan razlog i, na završetku cjelovitoga Kanavelićeva dramskoga teksta, brižljivo umetnute razlike koje se pojavljuju u drugome, danas izgubljenome Badijskom rukopisnom prijepisu, koje prepisivač navodi pod dodatkom „Raslikos dvijeh rukopisa ovega Prikazanja“. Tom stručnom redakcijskom nadopunom prepisivač Đuro Ferić pokazao je da je u potpunosti želio poštivati i rekonstruirati autentičan Kanavelićev iskaz. Pri priređivanju Šipanskoga teksta autori su knjige napravili komparativni uvid i u ostale prijepise, posebice na

onim dijelovima gdje je Ferićev prijepis bio teže čitljiv ili razumljiv, što je opširnije navedeno u bilješkama *Muke Gospodina našega Jezusa Isuskarsta* i u *Napomeni* iza prijepisa.

Ispod naslova *Muke* u Ferićevu prijepisu potpisana su dva imena: pri dnu Paskoje Zuzorić, jedan od kasnijih vlasnika rukopisa i ispred njega Ivan Ksaver Altesti, sakupljač knjiga i narodnih pjesama, prevoditelj i prepisivač književnih djela. Budući da je Altesti dobro poznao dubrovačku povijest i književnost, s Petrom Bašićem pomogao je Franji Mariji Appendiniju pri prikupljanju građe za izradbu bibliografskoga pregleda starih dubrovačkih pisaca. Arhivska istraživanja Vinicija B. Lupisa u knjižnici Biskupijskoga sjemeništa u Dubrovniku, o kojima govori u poglavlju „O podrijetlu rukopisa“, dokazala su da je upravo Ivan Ksaver Altesti naručio od Đure Ferića, dubrovačkoga pjesnika, uglednoga latinista i istraživača starije hrvatske rukopisne književnosti, prijepis Kanavelićevih djela za svoju biranu bibliografsku zbirku. Na naslovnoj stranici nalazimo podatak koji svjedoči da je 1663. Kanavelićeva *Muka* bila prvi put scenski izvedena u Korčuli, a usto prijepis donosi Kanavelićevu posvetu gosparima Serafinu i Nikolici Điva Bunića Vučića, datiranu 25. travnja 1678., u kojoj autor moli dubrovačke plemiće da uzmu u zagovor njegovo djelo. Datum te posvete inicirao je mogućnost da je Kanavelićevo pasionsko djelo izvedeno još jednom 1678. godine na Korčuli.

Opsežan znanstveni rad *Kanavelićev doprinos hrvatskoj pasionskoj baštini* Hrvojke Mihanović-Salopek, više znanstvene suradnice u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU-a, iscrpno i znanstveno argumentirano prikazuje ulogu i domete Kanavelićeva književnoumjetničkoga rada. Iako je po svojoj struci bio zaokupljen pravnim poslovima, Kanavelić je jedan od najplodnijih hrvatskih kasnobaroknih književnika, a njegovo stvaranje realiziralo se u više različitih tematsko-strukturnih vrsta: u ljubavnoj poeziji, začinkama, epsko-povijesnim spjevovima, satirično-šaljivoj poeziji, religioznoj i prigodničarskoj poeziji te u scensko-dramskim djelima, od kojih je posebno opsežan i još do danas nije konačno autorski utvrđen njegov komediografski rad. Razlog tomu treba tražiti u činjenici da je većina Kanavelićevih djela ostala neobjavljena u rukopisnim prijepisima. H. Mihanović-Salopek detaljno opisuje

povijesni tijek hrvatske pasionske baštine od najstarijih sačuvanih zapisa srednjovjekovnih hrvatskih pasionskih tekstova iz XV. stoljeća pa do Kanavelićevih prethodnika – Dubrovčanina Mavra Vetranovića i njegove pjesme „Tužba djevice Marije na krilu Jezusa mrtva držeći“ i Đive Bunića Vučića u pasionskoj pjesmi „Vrhu svetoga križa“. Analizirani su i utjecaji nasljeđa pasionskih bratovštinskih pjesmarica Kanavelićeve rodne Korčule i pasionska tradicija franjevačkih himnodičara (Matije Divkovića, Tome Babića, Petra Kneževića). Kanavelićeva *Muka* predstavlja kazališni komad srodan melodramama Pietra Metastasija, koji je povezan s razdobljem procvata baroknoga kazališta u Dubrovniku i dramskim djelima Ivana Gundulića, Junija Palmotića, Antuna Gleđevića.

H. Mihanović-Salopek, vrsna znanstvena poznavateljica hrvatske duhovne književnosti i pasionske baštine, osobito baroknoga razdoblja, stilski analizira i interpretira Kanavelićevu *Muku* promatrajući s jedne strane tradicijske utjecaje (višestoljetna tradicija himnodijskoga i dramsko-dijaloškoga pasionskog izraza), ali i pokazujući s druge strane unos novih, tada inovativnih baroknih kazališno-scenskih postupaka te produbljivanje psihološke karakterizacije tipiziranih likova. Kanavelić je svoj tekst gradio na pojedinim elementima preuzetim iz ranije pasionske tradicije, ali je njegovo djelo napravilo potpun iskorak prema uvođenju novoga baroknoga, spektakularnoga i glumački profiliranijega pristupa u prikazu pasionske baštine. Autorica analizira i primjerima potkrjepljuje mnoštvo novih scenskih postupaka: usvajanje perifrastične retoričnosti i figuralnosti ranije hrvatske barokne pjesničke tradicije (posebice iz područja baroknih religioznih pokajničkih poeme i plačeva), unos nove kazališne tehnike, scensko-zvučne i svjetlosne spektakularnosti preuzete iz baroknoga mitološko-pastolarnog kazališta (djela I. Gundulića, J. Palmotića, A. Gleđevića), uvođenje polifone uloge kora i anđela prema uzoru na talijansku melodramu. K tomu Kanavelić je u *Muci* donio kompleksnije i umjetnički razrađenije odnose među likovima (primjerice problem izdaje koji je najopsežnije zahvaćen u karakterizaciji Petra i potom na drukčiji i kraći način u karakterizaciji Jude) te se produbljenijim psihološkim portretiranjem udaljio od tipiziranih likova ranijih pučkih crkvenih prikazanja. Kanavelićeva složenija, racionalno

uvjerljivija psihološka karakterizacija pojedinih likova nagoviješta određeni pomak prema klasicističkomu teatru molièreovskoga tipa. Kanavelićeva *Muka*, zaključuje H. Mihanović-Salopek, unijela je veliku novinu u povijesni kontekst hrvatske pasionske tematike i veliki, upravo spektakularni uzlet teatralnosti i eksperimentiranja scenskim mogućnostima u prikazu jedne strogo određene i unaprijed zadane biblijske teme.

Vinicije B. Lupis, autor stotinjak znanstvenih radova i više knjiga s temom sakralne baštine, povijesti i povijesti umjetnosti dubrovačkoga kraja i Boke kotorske, u ovoj knjizi prikazuje lik Petra Kanavelića i njegov rodbinski i društveni kulturni krug u okviru Korčule, Dubrovnika, Trogira, Zadra i Raba, kao i povezanost cjelokupne njegove obitelji uz doniranje crkava i aktivni kršćanski život, uz što se posebno naglašava Kanavelićevo pjesničko religiozno stvaralaštvo za potrebe crkvenih bratovština. Autor predstavlja likovnu baštinu obitelji Kanavelić: prinos Kanavelićeva prastrica, korčulanskoga biskupa Andrije III. Kanavelića pri uređenju korčulanske prvostolnice, sakralne donacije Marina Kanavelića, patronat pjesnika Petra Kanavelića nad pojedinim korčulanskim crkvama i realizaciju oltarne pale Girolama de Santacrocea koju je naručio pjesnikov pradjed Jakov Kanavelić u XVI. stoljeću.

Nadalje donosi detaljne podatke o podrijetlu i sudbini Šipanskoga rukopisa te pruža opis novoistraženih djela iz Altestijeve knjižnice i Ferićevih prijepisa sačuvanih unutar knjižnice Biskupijskoga sjemeništa u Dubrovniku. Podatak važan za utvrđivanje cjelovite bibliografije Kanavelićevih djela jest činjenica da je velik broj Kanavelićevih rukopisa odnesen izvan Hrvatske. V. Lupis ukazuje na tragove o sudbini jednog dijela Kanavelićevih rukopisa koji su se nalazili u književnoj zbirci poljskoga kneza Aleksandera Oskara F. Ponińskoga, poznatoga kolekcionara te vlasnika i utemeljitelja goleme knjižnice Biblioteka Horyniecka. Poslije kneževe smrti njegova je glasovita knjižnica većim dijelom predana Nacionalnoj knjižnici u Varšavi gdje će, nažalost, biti spaljena 1944. godine za vrijeme Varšavskoga ustanka. Tako su igrom slučaja u Nacionalnoj knjižnici u Varšavi stradala i brojna Kanavelićeva djela.

U završnome poglavlju V. Lupis pruža povijesni pregled likovnih umjetnina nadahnutih mukom Kristovom na području Hrvatske. Po-

tom donosi povijesnoumjetničku analizu baroknoga *Križnog puta* njemačko-austrijskoga grafičara Johanna Andreasa Pfeffela iz župne crkve Svih svetih u Blatu na Korčuli. Prema Lupisovu istraživanju ovu je vrijednu umjetninu u XVII. stoljeću darovao Župi ugledni isusovac Ignjat Žanetić koji potječe iz Blata na Korčuli, a djelo impresivno odražava likovnu pasionsku izražajnost Kanavelićeva doba.

Kanavelićev opus, velikim dijelom u rukopisu, razasut je u brojnim knjižnicama i arhivima pa rad na njegovu istraživanju iziskuje mnogo truda kako bi se stekla cjelovita slika o tome istaknutom hrvatskom baroknom pjesniku. Važan prinos tomu jest knjiga *Doprinos Petra Kanavelića hrvatskoj pasionskoj baštini* u kojoj se prvi put objavljuje Kanavelićev dramski prvijenac *Muka Gospodina našega Jezusa Isukarsta*, iznimno zanimljivo djelo zato što predstavlja raritet u opusu ovoga pisca. Tekst je jezično transkribiran prema suvremenome hrvatskom pravopisu, a priređivači donose i preslik rukopisa koji je prvotno namijenjen znanstvenicima iz područja povijesti jezika i dijalektologije. Uz Kanavelićev dramski tekst, knjiga zaslužuje osobitu pozornost zbog vrijednih znanstvenih radova koji donose brojne nove podatke, rezultate arhivskih istraživanja, stručnoga poznavanja izvora i znanstvenih analiza te na interdisciplinarni i originalan način, povezujući povijest, povijest književnosti i povijest umjetnosti, prikazuju Kanavelićevo književno djelovanje, okružje u kojemu je živio, rodbinski i društveni kulturni krug, pasionsku i likovnu baštinu prethodnika i suvremenika te njegovo mjesto i posebnost unutar hrvatske pasionske baštine. U knjizi je pružen pregled i opis sačuvanih rukopisnih prijepisa Kanavelićeve *Muke*, pregled najvažnije literature o piscu te mnoštvo vrijednih likovnih priloga. Znanstveno iscrpna i dobro opremljena vrijednim prilozima, knjiga predstavlja važan i nezaobilazan izvor za buduća istraživanja hrvatske barokne baštine. I na kraju treba spomenuti da su autori knjige u lipnju ove godine primili Srebrnu povelju Matice hrvatske koja je dodijeljena najboljim znanstvenim knjigama objavljenim u 2009. Čestitamo im na posve zasluženoj nagradi.

ANDREA SAPUNAR KNEŽEVIĆ